

Övervakning av beståndsväxlingar hos svenska småfåglar med vinterkvarter i tropikerna via ringmärkningssiffror vid Falsterbo Fågelstation.

Rapport 2006.

Titel:	Övervakning av beståndsväxlingar hos svenska småfåglar med vinterkvarter i tropikerna via ringmärkningssiffror vid Falsterbo Fågelstation.
Utgiven av:	Länsstyrelsen i Skåne Län år 2006
Författare:	Lennart Karlsson, Falsterbo Fågelstation
Beställningsadress:	Länsstyrelsen i Skåne Län Miljöenheten 205 15 MALMÖ Tfn: 040-25 20 00 lansstyrelsen@m.lst.se Rapporten kan läsas eller skrivas ut från Länsstyrelsens webbplats www.m.lst.se
Copyright:	Innehållet i denna rapport får gärna citeras eller refereras med uppgivande av källan. Bilder får inte kopieras utan fotoagrafernas tillstånd.
Upplaga:	Länsstyrelsen fyller i
ISBN:	Länsstyrelsen fyller i
Layout:	Länsstyrelsen i Skåne län och förf.
Tryckt:	Tryckeri och antal
Omslagsbild:	Grå flugsnappare. Foto: Tommy Flies.©

Förordssidan

Tom sida

Innehållsförteckning

Inledning	sid. 3
Metodik och material	sid. 4
Resultat	sid. 5
Diskussion	sid. 9
Artvis redovisning	sid.11
Göktyta	sid.11
Backsvala	sid.11
Ladusvala	sid.12
Trädpiplärka	sid.13
Gulärta	sid.13
Näktergal	sid.14
Rödstjört	sid.15
Buskskvätta	sid.15
Stenskvätta	sid.16
Gräshoppsångare	sid.17
Sävsångare	sid.17
Kärrsångare	sid.18
Rörsångare	sid.19
Härmsångare	sid.20
Ärtsångare	sid.20
Törnsångare	sid.21
Trädgårdssångare	sid.22
Svarthätta	sid.22
Grönsångare	sid.23
Lövsångare	sid.24
Grå flugsnappare	sid.25
Mindre flugsnappare	sid.26
Svartvit flugsnappare	sid.26
Törnskata	sid.27
Tack	sid.28
Referenser	sid.29

Inledning

Ringmärkning av fåglar är en allmänt spridd och använd metod inom ornitologisk forskning sedan mer än 100 år. Våldigt mycket av den kunskap, som idag finns angående fåglars flyttning mellan häcknings- och övervintringsområden, har erhållits genom återfynd av ringmärkta fåglar.

Under 1900-talets sista decennier fick ringmärkningen ett nytt användningsområde, då fångstsiffrorna blev intressanta. I och med att miljömedvetandet ökade, kom också behovet av goda indikatorer på tillståndet i naturen. Fåglar råkar vara sådana, inte minst därför att de är relativt lätta att se och att räkna jämfört med många andra djurgrupper. Att registrera förändringar i fågelbestånden blev därför ett användbart instrument i miljöövervakningen.

Flera metoder används för att mäta förändringarna. Att inventera häckande fåglar är fördelaktigt ur flera synvinklar. Man räknar fåglarna i deras respektive häckningsmiljöer och såväl stann- som flyttfåglar registreras. En nackdel är måhända att i ett så stort land som Sverige krävs det många inventerare för att täcka en representativ areal och att man (tyvärr) i hög grad måste förlita sig på ideella insatser. Vissa artgrupper, t.ex. rovfåglar, är dessutom svåra att inventera pga. sina stora revir, vilka dessutom ofta är glest utspridda.

Här kommer fågelstationernas räkningar och ringmärkning av flyttfåglar in som ett mycket värdefullt komplement. Med standardiserade metoder kan man från en enda observationspunkt faktiskt få en mycket god bild av den långsiktiga beståndsutvecklingen för de flesta flyttfågelarter, vare sig de flyttar på dagen (visuella räkningar eller ringmärkning) eller på natten (ringmärkning). De trender man kan se kan tolkas som ett genomsnitt för utvecklingen inom en stor del av respektive arts fennoskandiska utbredningsområde eftersom man inte vet exakt varifrån fåglarna kommer. Genomförandet av standardiserade program vid fågelstationer kräver en åtskilligt mindre personalstyrka än häckfågelinventering och är därför relativt billig.

Resultaten från det projekt, som redovisas här, är en del i den totala ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo Fågelstation, vilken har bedrivits i standardiserad form sedan 1980. Rapporten fokuserar på de arter av småfåglar som (i huvudsak) övervintrar söder om Sahara. Anledningarna till att just dessa arter valts är flera, som t.ex. att en majoritet av dem visar klara negativa trender (Karlsson m.fl. 2002), att de på ett sätt är en homogen grupp, eftersom samtliga arter är flyttfåglar och att de på ett annat sätt kan ses som en heterogen grupp, eftersom de representerar många olika naturtyper.

Metodik och material

Ringmärkning har bedrivits vid Falsterbo Fågelstation i mer än 50 år. Ungefär halva denna period (fr.o.m. 1980) har verksamheten varit standardiserad enligt de riktlinjer som anges i Tabell 1 och som i stora drag följer de ursprungliga direktiven, publicerade av Roos & Karlsson (1981). Graden av standardisering har baserats på lokala förhållanden, hänsyn till fåglarna och egen mångårig erfarenhet. Den är dock helt tillräcklig för att få ett jämförbart material från år till år och därmed kan fångstsiffrorna spegla variationer i antal hos de fågelpopulationer, som flyttar förbi Falsterbo. Olika faktorer som påverkar resultaten såsom väder, fångstplatsens (och omgivningens) beskaffenhet, fåglarnas ursprungsområden, stickprovets storlek m.m. diskuteras av Karlsson m.fl. (2002).

Tabell 1. De standardiserade fångstsäsongerna vid Falsterbo som har tillämpats sedan 1980. De dagliga passen börjar i gryningen, dock alltid på hel- eller halvtimme.

Lokal	Startdatum	Slutdatum	Antal dagar	Daglig fångsttid (från gryningen)	Nät max. antal och storlek
Fyren (vår)	21 mars	10 juni	82	Min. 4 tim.	21 9x2,7m
Fyren (höst)	21 juli	10 november	113	Min. 6 tim.	21 9x2,7m
Flommen	21 juli	30 september	72	Min. 6 tim.	20 9x2,1m

Fångst bedrivs på två lokaler. Dels i Fyrträdgården, en 100x100 m stor dunge som omger Falsterbo fyr (inkl. några enstaka buskage alldeles utanför) och dels i vassarna på Södra Flommen, en knapp kilometer norr om Fyren. De närmaste omgivningarna är öppet landskap (golfbana) vid båda platserna.

Vid Fyren pågår fångst både på våren och på hösten, medan fångsten på Flommen bedrivs under första hälften av hösten. Användningen av två olika fångstbiotoper betyder att fler arter kan inkluderas i programmet. Vid Fyren har samma nätplatser använts under alla år medan vi tvingats flytta några vid Flommen, beroende på vassens utbredning. Alla nät vid Flommen placeras dock alltid i vass. Som fångstredskap används enbart japanska slöjnät med 16 mm maskstorlek. Inga bandspelare eller annat som kan locka fåglarna till näten får användas.

Beroende på väderleken varierar antalet dagligen använda nät. Som mest används 21 nät vid Fyren och 20 vid Flommen. Fångst bedrivs dagligen under säsongerna undantaget dagar med kraftigt regn eller hård vind. Av hänsyn till fåglarna måste fångsten ställas in vid sådana tillfällen.

Näten sätts upp före gryningen och kontrolleras därefter en gång i halvtimmen. Vid den efterföljande ringmärkningen antecknas datum, klockslag (timme), ringnummer, art och ålder (årsunge, fjolåring eller äldre). Om möjligt könsbe-

stäms fåglarna också och i mån av tid eller särskilt intresse insamlas biometriska data och/eller ruggningsuppgifter. Oavsett antal fåglar pågår den dagliga fångsten minst fyra (vår) eller sex timmar (höst). Under dagar med god fågeltillgång fortsätter vi tills färre än tio fåglar per timme fångas. Efter avslutad fångst tas näten bort från stängerna.

I denna redovisning ingår huvudsakligen fåglar fångade vid Fyren under höstsäsongen men för att förbättra materialet har vi även inkluderat data på typiska vassfåglar från fångsten vid Flommen. Siffrorna anger antalet nymärkta (eller ommärkta) fåglar, övriga kontroller av redan ringmärkta fåglar är inte inräknade.

Urvalet av arter är, enligt riktlinjerna för projektet, begränsat till långflyttande småfåglar, ibland kallade för "tropikflyttare". Totalt ingår 24 arter, men några av dem är så fåtaliga, att den statistiska analysen försvagas. De flesta är typiska nattsträckare men undantag finns, t.ex. svalor och ärlor. Gemensamt för alla är, att deras huvudsakliga övervintringsområden ligger söder om Sahara. Rekryteringsområdena (där fåglarna häckar) varierar beroende på art. Generellt omfattar de hela Fennoskandien. Återfynd under häckningstid pekar dock på att vid Falsterbo passerar huvudsakligen sydvästkandinaviska fåglar (Roos 1984), medan t.ex. Ottenby på Öland har i högre grad passerar av fåglar från norra Skandinavien, Finland och nordvästra Ryssland (Liljefors m. fl. 1985).

Statistiska test av trender har gjorts med hjälp av Spearman's rangkorrelation (med korrektion för lika värden i förekommande fall). Detta test visar kontinuiteten hos en trend men tar ingen hänsyn till den kvantitativa förändringen. För att visa denna har vi i stället jämfört medelvärdena från 1980–89, 1990–99 och 2000–2006. Som jämförelsetal över hela perioden och indexberäkning används ett fast medelvärde omfattande 25-årsperioden 1980–2004.

Resultat

Fångssiffror under hösten 2006

Höstens fångstresultat för de valda arterna jämte medelvärden redovisas i Tabell 2. Tio arter ligger över respektive medelvärde, elva ligger under och tre (näktergal, törnsångare och törnskata) bedömdes som (ungefär) lika med medelvärdet. Ett fåtal arter, göktyta, näktergal och mindre flugsnappare, är så fåtaliga, att man eventuellt borde utesluta dem ur jämförelsen. Det är i vilket fall som helst förhållandevis många arter som fångades i antal över medelvärdet. För gulärta är det den näst högsta, för kärnsångare den tredje högsta, för grönsångare den allra högsta och för svartvit flugsnappare den fjärde högsta säsongssumman under hela standardperioden 1980–2006. I samtliga fall utom för grönsångare får man dessutom gå tillbaka till 1980-talet eller tidigt 1990-tal för att hitta motsvarande summor. Svarthättan fångades också i större antal än normalt men till skillnad mot de föregående fyra var det mera förväntat när man jämför med trenderna. Det verkar som om 2006 var ett tämligen bra häckningsår för många arter av tropikflyttare.

Tabell 2. Fångstsiffror för 24 utvalda arter av tropikflyttare vid Falsterbo hösten 2006, samt medelvärde 1980–2004. FL efter artnamnet betyder att fåglarna är fångade vid Flommen, övriga är fångade vid Fyren.

	SUMMA	MEDELV*	+/-
Göktyta <i>Jynx torquilla</i>	4	2	(+)
Backsvala <i>Riparia riparia</i> FL	10	48	-
Ladusvala <i>Hirundo rustica</i> FL	22	148	-
Trädpiplärka <i>Anthus trivialis</i>	63	126	-
Gulärta <i>Motacilla flava</i> FL	84	48	+
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	4	5	(=)
Rödstjärt <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	134	194	-
Buskskvätta <i>Saxicola rubetra</i> FL	49	54	-
Stenskvätta <i>Oenanthe oenanthe</i>	1	10	-
Gräshoppsångare <i>Locustella naevia</i> FL	10	4	+
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i> FL	418	624	-
Kärrsångare <i>Acrocephalus palustris</i> FL	149	94	+
Rörsångare <i>Acrocephalus scirpaceus</i> FL	1734	2091	-
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	52	41	+
Ärtsångare <i>Sylvia curruca</i>	88	75	+
Törnsångare <i>Sylvia communis</i>	40	39	=
Trädgårdssångare <i>Sylvia borin</i>	135	181	-
Svarthätta <i>Sylvia atricapilla</i>	175	100	+
Grönsångare <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	45	19	+
Lövsångare <i>Phylloscopus trochilus</i>	794	1189	-
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	35	65	-
Mindre flugsnappare <i>Ficedula parva</i>	13	6	+
Svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i>	162	115	+
Törnskata <i>Lanius collurio</i>	16	17	=

Bland arterna med låga säsongssummor kan man generellt säga, att trots förhållandet till medelvärdet, noterades få arter i extremt litet antal. Undantag är ladusvala och stenskvätta, som nådde nya bottennoteringar.

Långsiktiga trender

De långsiktiga trenderna, som visar beståndsutvecklingen, har en annan fördelning (Tabell 3) och dessutom kan man fastställa statistiskt signifikanta förändringar. Endast en art (svarthätta) har en signifikant ökande trend och även bland de ”icke-signifikanta” arterna är plustecknen få. De negativa trenderna dominerar (14 arter av 24) och fem av dem är dessutom säkerställda på högsta signifikansnivå ($p < 0,001$). Fyra av dessa fem arter (backsvala, ladusvala, stenskvätta och lövsångare) fångades också i antal under medelvärdet under hösten 2006, medan törnskatan låg nära detta medelvärde (Tabell 2). Bland de tidigare nämnda arterna med höga säsongssummor 2006 (Tabell 2) är det bara svartvit flugsnappare som också har en säker negativ trend.

Tabell 3. Trender, visade som korrelation (Spearmans Rangkorrelation, *Rs*) mellan säsongssumma och år, hos 24 arter långflyttare 1980–2006. Som jämförelse visas samma korrelationer för perioden 1980–99 (Karlsson m.fl. 2002). FL efter artnamnet betyder att fåglarna är fångade vid Flommen, övriga är fångade vid Fyren.

	1980–2006	1980–1999
	<i>Rs</i> <i>p</i>	<i>Rs</i> <i>p</i>
Göktyta <i>Jynx torquilla</i>	–0,388*	–0,787***
Backsvala <i>Riparia riparia</i> FL	–0,674***	–0,647***
Ladusvala <i>Hirundo rustica</i> FL	–0,712***	–0,739***
Trädpiplärka <i>Anthus trivialis</i>	–0,524**	–0,701***
Gulärla <i>Motacilla flava</i> FL	–0,170	–0,438
Näktergal <i>Luscinia luscinia</i>	–0,519**	–0,760***
Rödstjärt <i>Phoenicurus phoenicurus</i>	–0,250	–0,427
Buskskvätta <i>Saxicola rubetra</i> FL	–0,438*	–0,730***
Stenskvätta <i>Oenanthe oenanthe</i>	–0,845***	–0,904***
Gräshoppsångare <i>Locustella naevia</i> FL	+0,081	+0,081
Sävsångare <i>Acrocephalus schoenobaenus</i> FL	–0,053	+0,234
Kärrsångare <i>Acrocephalus palustris</i> FL	–0,165	–0,156
Rörsångare <i>Acrocephalus scirpaceus</i> FL	–0,305	–0,009
Härmsångare <i>Hippolais icterina</i>	–0,456*	–0,722***
Ärtsångare <i>Sylvia curruca</i>	–0,460*	–0,291
Törnsångare <i>Sylvia communis</i>	–0,009	+0,170
Trädgårdssångare <i>Sylvia borin</i>	–0,521**	–0,506*
Svarthätta <i>Sylvia atricapilla</i>	+0,643***	+0,544*
Grönsångare <i>Phylloscopus sibilatrix</i>	–0,197	–0,372
Lövsångare <i>Phylloscopus trochilus</i>	–0,695***	–0,678**
Grå flugsnappare <i>Muscicapa striata</i>	–0,491**	–0,650**
Mindre flugsnappare <i>Ficedula parva</i>	–0,002	–0,306
Svartvit flugsnappare <i>Ficedula hypoleuca</i>	–0,592**	–0,749***
Törnskata <i>Lanius collurio</i>	–0,690***	–0,840***
Antal arter med signifikanta positiva trender	1	1
Antal arter med icke-signifikanta trender	9	10
Antal arter med signifikanta negativa trender	14	13

Bland de minskande arterna finns representanter från flera biotoper. Ladusvala, buskskvätta, ärtsångare och törnskata hör hemma i ängs- och hagmark med betesdjur. Backsvala och stenskvätta hittas också i öppet landskap. Trädpiplärka, näktergal, trädgårdssångare, lövsångare, grå och svartvit flugsnappare är mer eller mindre knutna till rik löv- eller blandskog. Bland de arter som häckar i bladvass eller på fuktängar med närhet till bladvass, gräshopp-, säv-, kärr- och rörsångare, finns däremot inte någon som är signifikant minskande.

Kvantitativa förändringar

De kvantitativa förändringarna (Tabell 4) är mycket stora hos många arter, särskilt mellan 1980- och 1990-talet. Totalt sett var fångsten av tropikflyttare 44% lägre under 1990-talet, alltså bara drygt hälften så stor som under 1980-talet. Visserli-

gen är även de fåtaliga arterna, där en enda fågel utgör tiotals procent medräknade. Vid en kontrollräkning med endast arter som fångats i över 1 000 exemplar under hela perioden blir resultatet emellertid 40% skillnad mellan 1980- och 1990-talen. För 13 arter är minskningen större än 50%.

Tabell 4. Medeltalet ringmärkta fåglar per höst under perioderna 1980–89, 1990–99 och 2000–06. För att avgöra om de kvantitativa skillnaderna mellan tidsperioderna är statistiskt säkra, testades säsongssummorna från de olika tidsperioderna med tvåsidigt t-test för olika varianser ($p_1=1980-89$ vs $1990-99$, $p_2=1990-99$ vs $2000-06$, $p_3=1980-89$ vs $2000-06$). Signifikansnivåer: * = $p < 0,05$, ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$. Latinska namn har utelämnats pga. utrymmesbrist.

	Mv 80–89	Mv 90–99	Mv 00–06	p1	p2	p3
Göktyta	5	1	2	0,006 **	0,051	0,056
Backsvala FL	94	21	11	0,064	0,159	0,038 *
Ladusvala FL	246	79	74	0,012 *	0,823	0,011 *
Trädpiplärka	214	60	92	0,000 ***	0,110	0,003 **
Gulärla FL	57	39	52	0,059	0,279	0,553
Näktergal	9	3	4	0,000 ***	0,079	0,006 **
Rödstjärt	260	133	166	0,039 *	0,199	0,109
Buskskvätta FL	82	32	43	0,008 **	0,117	0,028 *
Stenskvätta	20	4	3	0,002 **	0,519	0,001 **
Gräshoppsångare FL	4	4	4	0,899	0,867	0,955
Sävsångare FL	587	645	577	0,532	0,593	0,936
Kärrsångare FL	110	85	86	0,174	0,913	0,261
Rörsångare FL	2217	2060	1750	0,577	0,407	0,201
Härmsångare	63	24	33	0,038 *	0,074	0,102
Ärtsångare	82	66	78	0,089	0,072	0,700
Törnsångare	43	37	36	0,475	0,878	0,318
Trädgårdssångare	282	123	112	0,009 **	0,613	0,006 **
Svarthätta	82	108	130	0,242	0,237	0,041 *
Grönsångare	24	16	20	0,049 *	0,479	0,543
Lövsångare	1932	739	622	0,005 **	0,308	0,003 **
Grå flugsnappare	96	38	50	0,020 *	0,367	0,072
Mindre flugsnappare	8	5	8	0,059	0,116	0,756
Svartvit flugsnappare	184	70	80	0,007 **	0,597	0,013 *
Törnskata	30	9	10	0,000 ***	0,421	0,000 ***

Helt annorlunda är skillnaden mellan 1990- och 2000-talen. Många av de kraftiga minskningarna har upphört och i många fall t.o.m. ersatts av en svag ökning. Den genomsnittliga skillnaden mellan 1990- och 2000-talen är en ökning med 15% (9% om bara arter med mer än 1000 märkta räknas in). Några arter fortsätter att minska, t.ex. backsvala och lövsångare. Rörsångaren är den enda art som minskar mer i denna jämförelse än mellan 1980- och 1990-talen (Tabell 4). Det finns alltså ett tydligt mönster, som omfattar nästan alla de signifikant minskande

arterna, och det är att en kraftig minskning ägde rum omkring 1990. De långsiktiga trenderna har påverkats i mindre omfattning men en del har lägre signifikansnivå för perioden 1980–2006 än 1990–99 (Tabell 3).

Medelvärdena påverkas i vissa fall av extremt höga eller låga säsongssummor. Särskilt för 2000-talet, som bara innehåller sju år, är denna påverkan betydande. Därför har vi också testat säsongssummorna under de tre decennierna mot varandra med ett t-test som tar bort effekten av extremt höga eller låga summor och visar om det finns en signifikant kvantitativ skillnad, även om säsongssummorna är låga. Icke oväntat sammanfaller signifikanserna ofta med de stora skillnaderna i medeltal men undantag finns, t.ex. backsvala och gulärta. Fjorton arter visar signifikanta kvantitativa skillnader mellan 1980- och 1990-talen, ingen art mellan 1990- och 2000-talen och elva arter mellan 1980- och 2000-talen. Av de sistnämnda är backsvala och svarthätta inte signifikanta i de andra jämförelserna, medan motsatsen gäller för göktyta, rödstjärt, härmsångare, grönsångare och grå flugsnappare (Tabell 4).

Diskussion

Våra resultat pekar på tydliga förändringar i flera småfågelpopulationer. Liknande resultat har också rapporterats från undersökningar såväl i Norden som i Västeuropa. Olika miljöfaktorer som klimat- och väderleksförändringar, biotopförändringar orsakade bl.a. av modernt jord- och skogsbruk, miljögifter, förurning m.m. är både tänkbara och påvisade som orsaker till förändringar i fågelfaunan. Samverkan mellan flera faktorer kan dessutom mycket snabbt förvärra eller förbättra situationen för en given art (se referenser hos Karlsson m.fl. 2002). Sett i förhållande till hela populationen är naturligtvis antalet ringmärkta fåglar under en säsong ett litet stickprov men även små stickprov kan uppenbarligen vara relevanta. Det är dessutom exakta antal (inte uppskattningar) och fångsten är ”objektiv”, dvs. inte beroende av personalens skicklighet eller kikarutrustning, vilket kan vara fallet vid inventeringar och sträckräkning.

Användbarheten av fångstsiffror från fågelstationer för populationsövervakning har ofta diskuterats (i Sverige bl.a. av Stolt & Österlöf 1975, Hjort & Lindholm 1978, Svensson m.fl. 1986, Stolt 1987 och Karlsson m.fl. 2005). Betydelsen av topografi och väder, åldersfördelning, täckning av flyttningsperiod, rekryteringsområden, olika arters ”fångstbenägenhet” och vegetationsförändringar på fångstplatserna har anförts som faktorer som påverkar fångstresultaten i högre grad än populationsförändringar. I så fall skulle olika övervakningsprojekt visa vitt skilda resultat. Visst finns det skillnader men trenderna för tropikflyttare är inte något unikt för fångsten vid Falsterbo utan snarast ett mönster över hela Västeuropa inklusive de Brittiska öarna. Möjligen är det unikt i Sverige, eftersom vi hade fler negativa trender 1980–99 än t.ex. punkttaxeringarna inom Svensk Häckfågeltaxering (Karlsson m.fl. 2005). Dessa jämförelser gjordes dock med en be-

räkning av punktruttsindex som nu har bytts ut mot en ny metod (TRIM, Lindström & Svensson 2005). Jämför man med den nya metoden visar punktruttsindex fler likheter med fångstsiffrorna vid Falsterbo än tidigare. Det indikerar tydligt, att fångstsiffror är användbara för övervakning av beståndsförändringar. Man ska också komma ihåg att på punktrutterna räknar man antalet sjungande hanar, vilket inte alls behöver vara detsamma som antalet häckande par, men fördenskull är metoden inte oanvändbar för övervakning bara den utförs på likartat sätt.

Vid en studie av nattflyttande fåglar vid Falsterbo med hjälp av en infraröd kamera, fann man en positiv korrelation mellan antalet flyttande fåglar på natten och antalet ringmärkta påföljande morgon (Zehnder & Karlsson 2001). Det är alltså mycket viktigt att hålla fast vid den standardiserade metoden och inte frestas att sätta upp extra nät eller t.ex. använda mp3-spelare för att locka fler fåglar eller andra arter till näten. Med en fast metodik i botten kan man lättare hantera de omvärldsfaktorer, t.ex. väder och vegetationsförändringar, som kan påverka fångsten. Vi har i tidigare publicerade arbeten diskuterat sådana faktorer (Karlsson m.fl. 2002, 2005) och tar därför inte upp dem här.

I fångsten vid kustlokaler som Falsterbo under höstarna är antalet årsungar (1k) överrepresenterat hos de flesta arterna (Alerstam 1978, Ralph 1981, Payevsky 1998). Förstagångsflyttarna kan, i brist på de äldres erfarenhet, tänkas tveka mer inför passagen av Östersjön (Ehnbom m.fl. 1993). Fångstsiffrorna skulle därmed kunna tolkas som ett mått på häckningsframgång snarare än på storleken av den häckande populationen (Peach m.fl. 1999). Sannolikt har häckningsresultatet under ett enskilt år inflytande på fångstresultatet men det kan snarare ses som en bonus än något negativt. Diagrammen i den artvisa redovisningen visar att vissa år, t.ex. 1987 och 1991, har låga siffror för många arter. Båda åren var juni månad extremt kall och nederbördsrik, vilket inte gynnar häckningsframgången. Å andra sidan verkar t.ex. 2006 ha varit ett bra häckningsår för många arter. Antalet ungfåglar är ju dessutom beroende av antalet häckande par samtidigt som det påverkar storleken hos den häckande populationen kommande år, särskilt hos små fåglar med en relativt kort livscykel.

Ett litet antal ungfåglar kan som sagt också bero på en relativt liten häckande population. En starkt påverkande faktor för populationsstorleken hos många av våra tropikflyttare är torkan i Västafrika (Sahelzonen) alldeles söder om Sahara. Inom den tid som omfattas av denna undersökning finns perioder med mycket låga nederbördsindex i Sahelzonen, t.ex. 1982–84 och 1990–93 (särskilt i augusti). Om dålig häckningsframgång och kärva övervintringsförhållanden dessutom sammanfaller, kan en population minska mycket snabbt.

Därtill kommer, som tidigare nämnts, en rad andra faktorer som t.ex. skogs- och jordbruksmetoder, såväl i häcknings- som övervintringsområden. Att analysera dessa faktorer i detalj kräver specialstudier av enskilda arter och ryms inte inom ramen för detta projekt som ju syftar till att visa vilka förändringar som pågår.

Artvis genomgång

Vi har valt att avslutningsvis presentera varje art i projektet med sammanfattade fakta samt en figur och en kort kommentar till beståndsutvecklingen. Vid jämförelser med till allmänna trender i Europa refereras till Hagemeijer & Blair (1997), i Danmark till Heldbjerg (2005), i Finland till Väisänen (2004), i Norge till Husby m.fl. (2006) och i Sverige till Lindström & Svensson (2006), om inte annat anges. I figurerna anger staplarna antal ringmärkta per höst och de fyllda cirkelarna anger glidande treårsmedelvärden.

Göktyta *Jynx torquilla*

Antal ringmärkta hösten 2006: 4

Årsungar (1k): 4, äldre (2k+): 0

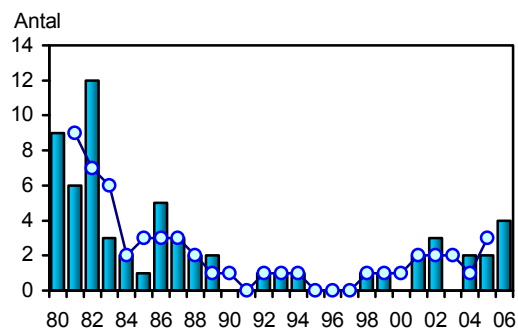
Medelvärde 1980–2004: 2

Göktytan är en hackspettfågel och som sådan särskilt speciell eftersom den också är flyttfågel. Arten minskar kraftigt i hela sitt europeiska utbredningsområde, särskilt mycket i den västra delen. Den negativa trenden vid Falssterbo försvagas av många år med samma antal, beroende på att arten alltid har varit relativt sällsynt i fångsten, men särskilt under 1990-talet var den inte ens årsviss.

Flest göktytor fångas under senare hälften av augusti. Mediandatum är 24 augusti (1980-2006).

Göktyta. Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

Backsvala *Riparia riparia*

Antal ringmärkta hösten 2006: 10

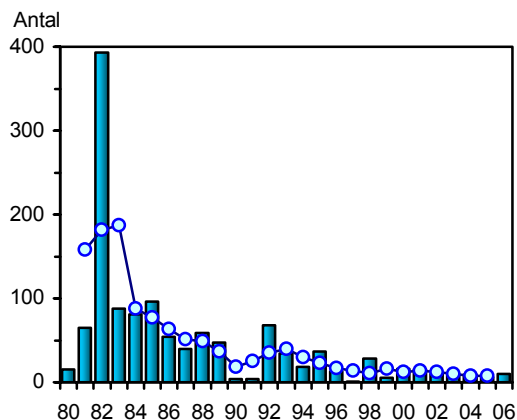
Årsungar (1k): 9, äldre (2k+): 1

Medelvärde 1980–2004: 48

Backsvalan är en av fyra dagsträckande arter bland dem som redovisas här. Flest fåglar fångas under lugna, vindstilla dagar då svalorna i mängd kan jaga över vassen i Flommen. Sådana väderlägen inträffar fortfarande men

Backsvala. Foto: Tommy Flies.©

svalorna är betydligt färre. År 1982 fanns det extremt många men oavsett detta är trenden klart negativ.

Backsvalan har minskat kraftigt, särskilt i Sydverige sedan 1980-talets början. Anledningen är en försämrad tillgång på boplatser (brinkar i grustag). Arten övervintrar i Västafrika och den tidvis svåra torkan där kan naturligtvis också påverka beståndet.

Vid Falsterbo (Flommen) fångas backsvalor huvudsakligen i slutet av augusti och början av september. Mediandatum för 1980–2006 är 24 augusti.

Ung ladusvala. Foto: Jens B Bruun.©

Ladusvala *Hirundo rustica*

Antal ringmärkta hösten 2006: 22

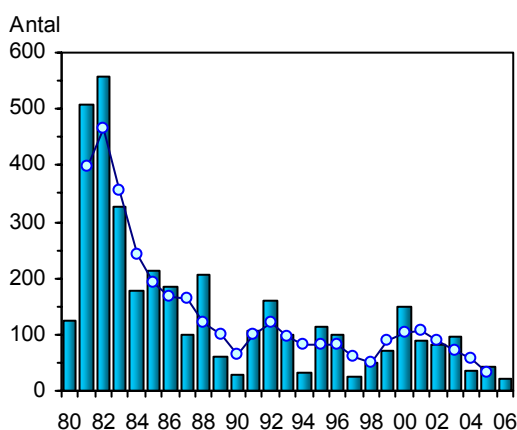
Årsungar (1k): 12, äldre (2k+): 10

Medelvärde 1980–2004: 148

Ladusvalan är en av de arter, hemmahörande i jordbrukslandskap, som har minskat kraftigt de senaste 25 åren. I vårt material "förstärks" nedgången något av de extremt höga summorna 1981-82, men liksom hos backsvalan är trenden signifikant.

Ändrade rutiner för djurhållning, och stallhygien har påverkat beståndet negativt, dels genom minskad födotillgång men också genom att fåglarna utestängs från djurstallarna. På helt obefogade grunder har ladusvalor t.o.m. anklagats för att sprida salmonella.

Fångsten vid Falsterbo sker nästan uteslutande vid Flommen där ladusvalor fångas under hela säsongen utan speciell topp. Mediandatum för alla åren 1980–2006 tillsammans är 29 augusti.

Trädpiplärka *Anthus trivialis*

Antal ringmärkta hösten 2006: 63

Årsungar (1k): 63, äldre (2k+): 0

Medelvärde 1980–2004: 126

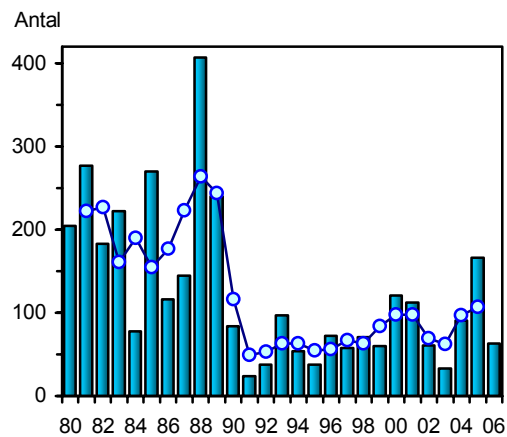
Trädpiplärkan är huvudsakligen dagsträckare men kan även flytta nattetid. Det är en allmän art i Sverige och förekommer i gles skog, skogsbyn och gläntor. Arten har funnit en ny biotop i ett par år gamla igenväxande kalhyggen eller på utdikade myrar (Svensson m.fl. 1999).

En mycket kraftig nedgång ägde rum kring 1990, vilken kan ses i alla större svenska fågelövervakningsprogram och även i de övriga nordiska ländernas. Från 1991 och framåt är däremot trenden snarast svagt ökande.

Trädpiplärkans huvudsträckperiod vid Falsterbo infaller under senare hälften av augusti och början av september, då den är den vanligaste arten i dagsträcket. Mediandatum för fångsten infaller 25 augusti.

Trädpiplärka. Foto: John Larsen.©

Gulärsla *Motacilla flava*

Antal ringmärkta hösten 2006: 84

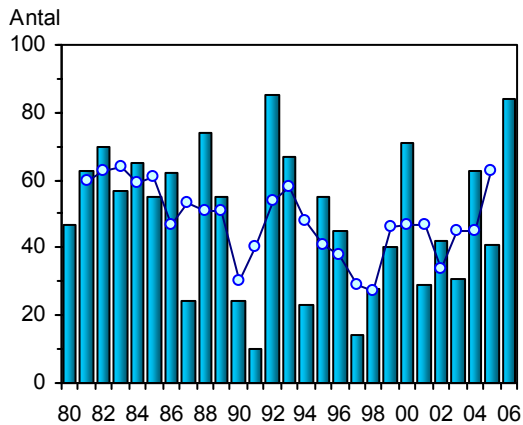
Årsungar (1k): 80, äldre (2k+): 4

Medelvärde 1980–2004: 48

Gulärslan förekommer i Sverige med en sydlig och en nordlig ras. Båda passerar Falsterbo under flyttningen men är svåra att skilja åt t.o.m. i handen. Den sydliga rasen finns på fuktiga betesängar och har minskat i takt med att arealen betesmark också har minskat. Av totalt ca. 170 000 par gulärslor i Sverige beräknas endast ca. 10 000

Gulärsla (sydlig ras). Foto: Jens B Bruun.©

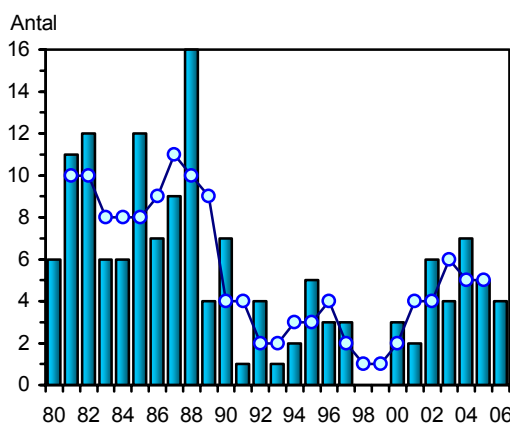

kant trend finns inte men som hos många andra arter finns en nedgång under 1990-talet. Den signifikanta negativa trend som finns i Svensk Häckfågeltaxering kan vara ett resultat av att provytorna huvudsakligen är belägna i Sydsverige och samma utveckling finns f.ö. i Danmark.

Gulärlans flyttningstid sammanfaller med trädpiplärkans och mediandatum för fångsten är 26 augusti.

Näktergal. Foto: Jens B Bruun.©

tillhöra den sydliga rasen (Svensson m.fl. 1999).

Som dagsträckare och de öppna markernas fågel är gulärlan svår fångad. Arten övernattar emellertid i vass (likt ladusvalan) och många av de fåglar som ingår i vårt material har fångats i gryningen när de lämnar nattkvissten. Vissa år används fångstområdet mera frekvent som övernattningsplats än andra. Detta bidrar till stora fluktuationer i fångstsiffrorna. Någon signifi-

Näktergal *Luscinia luscinia*

Antal ringmärkta hösten 2006: 4

Årsungar (1k): 4, äldre (2k+): 0

Medelvärde 1980–2004: 5

Näktergalen är en utpräglad nattflyttare. Flyttningsriktningen är sydostlig, vilket delvis förklarar de låga summorna vid Falsterbo. Det fångas faktiskt fler näktergalar under vårsträcket, vilket f.ö. är typiskt för sydostflyttande arter vid Falsterbo (Roos m.fl. 1985). Fångsten på hösten består nästan uteslutande av ungfåglar.

Trenden är signifikant negativ men under 2000-talet har arten blivit något mera frekvent i fångsten. Samma utveckling ses i Svensk Häckfågeltaxering och i Danmark.

Höstflyttningen äger rum i augusti och mediandatum för fångsten vid Falsterbo infaller 16 augusti.

Rödstjärt

Phoenicurus phoenicurus

Antal ringmärkta hösten 2006: 134

Årsungar (1k): 115, äldre (2k+): 19

Medelvärde 1980–2004: 194

Rödstjärten förekommer i all slags gles skog, ofta på torr mark, men den finns också i trädgårdar och parker.

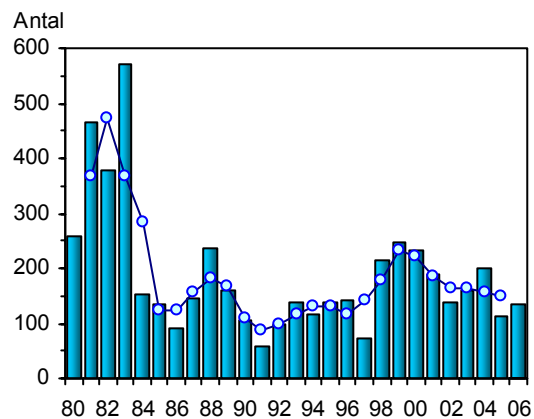
Beståndsutvecklingen är likartad i Sverige, Danmark och Finland med en plötslig nedgång 1983-85 och därefter en långsam återhämtning (i Danmark är arten vanligare nu än i början på 1980-talet). Fångstsiffrorna från Falsterbo passar väl in i detta mönster (se fig.) och de fyra första åren är avslutningen på en era då rödstjärten var betydligt vanligare än nånsin därefter.

Arten häckar i hål och således beroende av tillgången på sådana för sin häckning, vilket därför kan påverka beståndets storlek. Övervintringen i Sahelzonen i Västafrika, där torkan under vissa år kan vara extremt svår, är en annan populationsreglerande faktor.

Rödstjärtar flyttar förbi Falsterbo från mitten av augusti till slutet av september. Mediandatum är 12 september. Detta relativt sena datum för en tropikflyttare beror på att många rödstjärtar har ett mycket nordligt ursprung och att arten är väl så vanlig i norra som i södra Sverige.

Rödstjärt, hane. Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

Buskskvätta *Saxicola rubetra*

Antal ringmärkta hösten 2006: 49

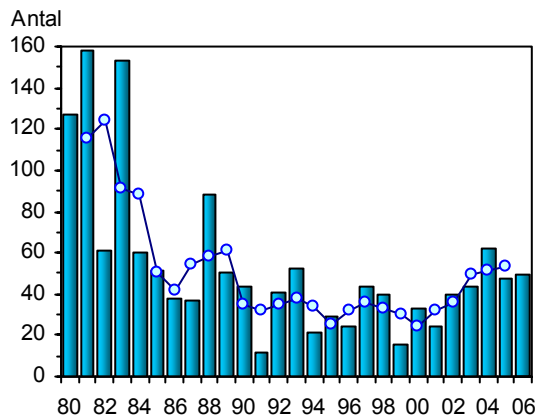
Årsungar (1k): 45, äldre (2k+): 4

Medelvärde 1980–2004: 54

Buskskvättan förekommer i många öppna biotoper, oftast i anslutning till jordbrukslandskapet, där den missgynnas av jordbrukets modernisering. I Sverige har den tagit kalhyggen i besittning vilket den inte kunnat göra

Ung buskskvätta. Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

varit lika svår och detta kan ha betydelse för att trenderna går mot en stabilisering eller svag ökning för såväl rödstjärten som buskskvättan.

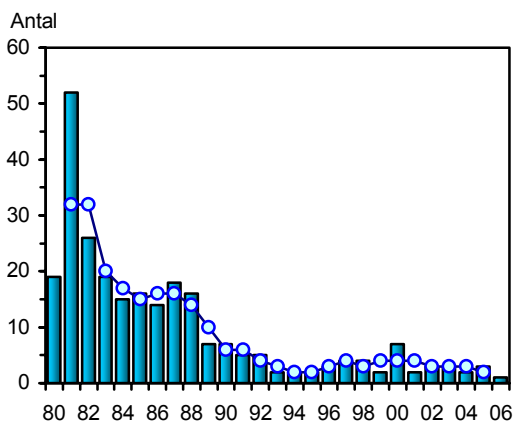
Buskskvättan fångas huvudsakligen vid Flommen, flyttningstiden sträcker sig från mitten av augusti till mitten av september och mediandatum är 24 augusti.

t.ex. i Danmark, där nedgången är betydligt kraftigare än i Sverige. Fångsten vid Falsterbo (Flommen) visar signifikans såväl i den kontinuerliga trenden som i de kvantitativa skillnaderna. Under 2000-talet har dock minskningen upphört.

Buskskvättan övervintrar i Sahelzonen och tillhör alltså de arter som drabbats av torkan i området. Under senare år har dock inte torkan

Stenskvätta, hane. Foto: Jens B Bruun.©

Vid Falsterbo ses stenskvättor på höstflyttning från början av augusti till slutet av september, vilket i och för sig antyder att en del nordliga fåglar ingår. Mediandatum infaller 25 augusti.

Stenskvätta *Oenanthe oenanthe*

Antal ringmärkta hösten 2006: 1

Årsungar (1k): 1, äldre (2k+): 0

Medelvärde 1980–2004: 10

Stenskvättan är knuten till mer eller mindre steniga biotoper, framför allt för att där kunna gömma sitt bo. Därtill vill den ha kortbevuxen mark för födosök. På stengårdsgårdarnas tid var arten vanlig i jordbrukslandskapet, numera är den nästan försvunnen. Svensk Häckfågeltaxering, med flest rutter i södra Sverige, visar samma trend som fångsten vid Falsterbo, vilket tyder på en majoritet sydliga fåglar i fångsten. Från Danmark rapporteras också kraftig tillbakagång. I fjällen är stenskvättan ganska vanlig men det är oklart hur många av dessa som flyttar förbi Falsterbo.

Gräshoppsångare

Locustella naevia

Antal ringmärkta hösten 2006: 10

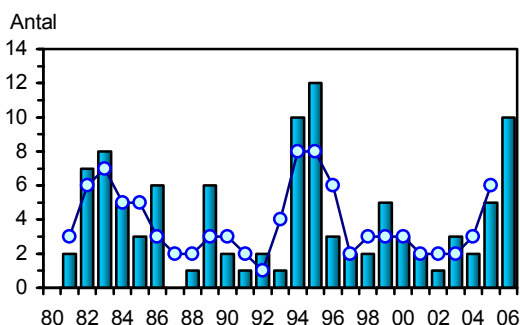
Årsungar (1k): 8, äldre (2k+): 2

Medelvärde 1980–2004: 4

Det är tveksamt om gräshoppsångaren bör vara med i denna sammanställning, eftersom den är fåtalig och växlar mycket i antal från år till år utan något mönster som vi kan härleda till någonting. Arten har invandrat till Sverige under 1900-talet både från öster och söder. Lokalt, bl.a. i Skåne, har stora variationer i antal häckande par noterats (Svensson m.fl. 1999). Flyttningstiden är från början av augusti till gott och väl mitten av september. Mediandatum är 28 augusti.

Gräshoppsångare. Foto: Mikael Arinder /Skånska Bilder.©

Sävsångare

Acrocephalus schoenobaenus

Antal ringmärkta hösten 2006: 418

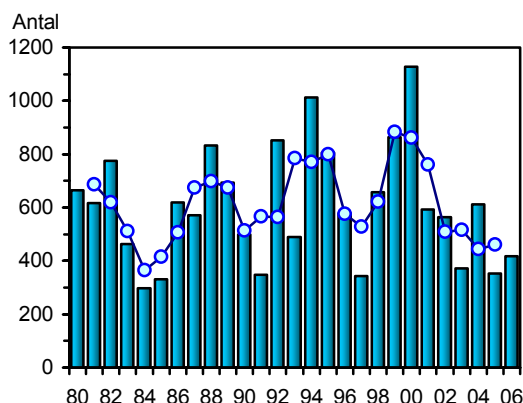
Årsungar (1k): 369, äldre (2k+): 49

Medelvärde 1980–2004: 624

Sävsångaren är en "vassnära" art, som trivs på fuktiga igenväxande buskiga ängar med vass, säv eller högrötsvegetation. I Sverige finns två populationer, varav den ena (sydliga) har invandrat söderifrån och den andra (nordliga) österifrån. Åtminstone den sydliga populationen, som övervintrar i Sahelzonen drabbades hårt av torkan på 1960- och 70-talen. Därefter har arten sakta kommit tillbaka och en blick på figuren här intill visar en ojämnhet men dock svagt ökande trend fram t.o.m. 2000. Nedgången därefter kan också ses i index för punktrutterna inom Svensk

Sävsångare. Foto: Björn Malmhagen.©

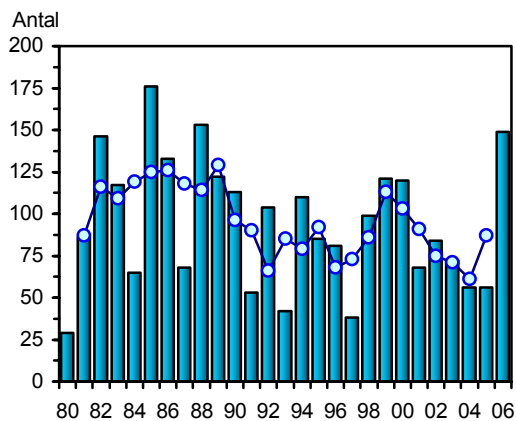

Häckfågeltaxering och det kan i och för sig handla om ytterligare en ”vågda” (jfr. diagrammet), även om den ser ut att bli bredare än de tidigare.

Fångsten vid Falsterbo, som uteslutande sker vid Flommen, borde rimligen omfatta den sydliga populationen, som övervintrar i Västafrika. Återfynd av ringmärkta fåglar från Falsterbo visar emellertid en mera rakt sydlig eller sydsydostlig sträckriktning med fynd i Tjeckien, Italien och Kroatien. Huvudsträckperioden omfattar tiden från början av augusti till mitten av september. De gamla fåglarna flyttar före de unga. Mediandatum för hela fångsten är 26 augusti.

Kärresångare. Foto: Jan Elmelid/N.©

Kärresångare

Acrocephalus palustris

Antal ringmärkta hösten 2006: 149

Årsungar (1k): 137, äldre (2k+): 12

Medelvärde 1980–2004: 94

Kärresångaren är den *Acrocephalus*-art av de tre som ingår i detta projekt som är minst knuten till bladvass under häckningstiden, då den föredrar högrörsvegetation. Under flyttningen rastar kärresångaren däremot gärna i bladvass.

Kärresångaren har ökat sitt utbredningsområde i Sverige under 1900-talet ungefär fram t.o.m. 1980-talet, även om man med fog kan kalla den en ”skånsk art”, då ungefär 75% (>10 000 par) av beståndet finns i Skåne (Svensson m.fl. 1999).

I vårt material syns denna ökning i början av perioden men även kärresångaren visar en antydning till nedgång under 1990-talet. Denna nedgång syns även i materialet från Danmark men som helhet har kärresångaren där en klart positiv trend fram till 2005. Märkligt nog saknas data för kärresångare i punktrutterna i Svensk Häckfågeltaxering.

Kärresångaren är en av de senast anländande och tidigast bortflyttande av våra flyttfåglar. Höststräcket vid Falsterbo äger till största delen rum under augusti med mediandatum den 14:e. Liksom hos sävsångaren flyttar de gamla fåglarna bort tidigare än de unga.

Rörsångare

Acrocephalus scirpaceus

Antal ringmärkta hösten 2006: 1 734

Årsungar (1k): 1 427, äldre (2k+): 307

Medelvärde 1980–2004: 2 091

Rörsångaren är den talrikaste arten i detta projekt. Den är starkt knuten till bladvass och fångas därför i stort antal vid Flommen.

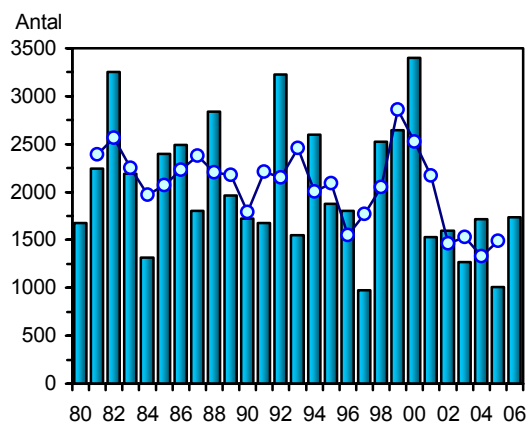
I södra Sverige häckar rörsångaren allmänt upp till Dalälven. Från början 1960-talet fram till ungefär 1990 ökade populationen av rörsångare i Sverige kraftigt. Anledningen var eutrofieringen av många sjöar och minskat bete längs stränderna, vilket ledde till att väldiga vassbälten bildades (Svensson m.fl. 1999). Numera har igenväxningen upphört och ersatts av en minskande areal vass bl.a. genom restaurering av igenväxta sjöar. En viss minskning av rörsångarbeståndet har därför(?) ägt rum, vilket syns både i vidstående figur och i punktrutternas inom häckfågeltaxeringen. Samma mönster kan också spåras i rörsångarens beståndsutveckling över stora delar av Europa. I Danmark har beståndet dock varit ganska stabilt med en svag antydning till nedgång under hela perioden medan trenden i Finland är kontinuerligt ökande.

Rörsångare fångas under hela Flommenssäsongen med maximum under tiden 10–31 augusti. De gamla fåglarna flyttar före de unga. Av någon anledning är andelen gamla fåglar i fångsten genomsnittligt högre hos rörsångaren än hos någon annan nattflyttande tätting. Mediandatum infaller 22 augusti.

Sveriges äldsta kända rörsångare, märkt 1995 som ett år gammal och här fotograferad vid Flommen 21 augusti 2006. Däremellan har han (det är en hane) återfångats 1996, 1997, 1998, 2000, 2001, 2003 och 2005. Foto: Kaj Svahn.©

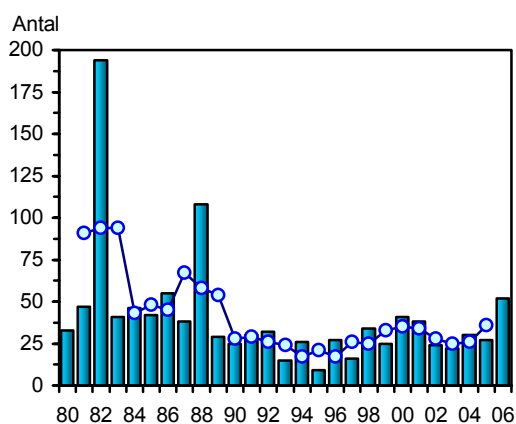

Rörsångare. Foto: Mikael Arinder /Skånska Bilder.©

Härmsångare. Foto: Jens B Bruun.©

arter, en tendens till återhämtning under senare år. Detta syns också i Häckfågeltaxeringen. I Danmark är trenden, precis som i Falsterbomaterialet, långsiktigt negativ men med en stabilisering på låg nivå de senaste åren.

Härmsångaren flyttar bort tidigt, de gamla fåglarna redan i slutet av juli och ungfåglarna i augusti. Eftersom ungfåglarna dominerar fångsten blir mediandatum 14 augusti.

Härmsångare *Hippolais icterina*

Antal ringmärkta hösten 2006: 52

Årsungar (1k): 42, äldre (2k+): 10

Medelvärde 1980–2004: 41

Härmsångarens utbredning i Sverige liknar rörsångarens, dvs. den finns i södra delen av landet, företrädesvis i gles lövskog med buskage i undervegetationen.

Våra siffror visar en signifikant minskning såväl i kontinuitet under 1980–2006 som i kvantitet mellan 1980- och 1990-talen. De två extremt höga summorna 1982 och 1988 kan ju antas ligga bakom den sistnämnda skillnaden men å andra sidan ska testet ge ett icke-signifikant resultat om alltför stora varianser finns i stickprovet.

Efter nedgången kring 1990 visar härmsångaren liksom många andra

Ärtsångare. Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

Ärtsångare *Sylvia curruca*

Antal ringmärkta hösten 2006: 88

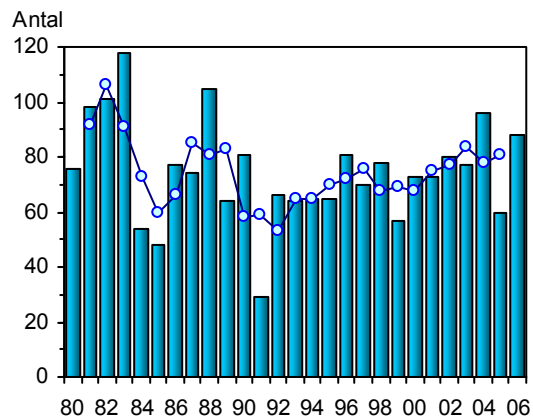
Årsungar (1k): 85, äldre (2k+): 3

Medelvärde 1980–2004: 75

Ärtsångaren är liksom näktergalen en sydostflyttande art med vinterkvarter i Östafrika. Häckningsmiljön är buskrika marker med enstaka större träd, vilket gör att den inte är ovanlig i t.ex. villaträdgårdar.

Arten har ett tämligen stabilt bestånd, som efter stora fluktuationer på 1980-talet t.o.m tenderar att öka något. I Danmark minskade beståndet av ärtsångare under 1980-talet men är nu stabilt även där.

Höstflyttningen vid Falsterbo äger rum under augusti och början av september. Mediandatum infaller 00 augusti. Gamla ärtsångare flyttar i genomsnitt senare än ungfåglaarna, efter genomförd komplett ruggning.

Törnsångare *Sylvia communis*

Antal ringmärkta hösten 2006: 40

Årsungar (1k): 37, äldre (2k+): 3

Medelvärde 1980–2004: 39

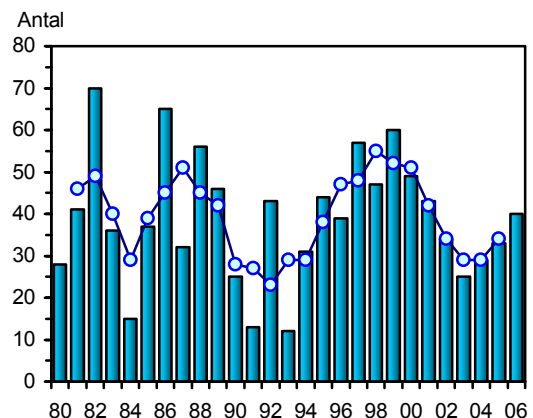
Törnsångaren häckar i mera öppet landskap än ärtsångaren. Buskage, ofta taggiga, med högväxtvegetation är en typisk törnsångarbiotop. En egenhet är att törnsångare gärna häckar nära andra törnsångarpar i ett slags glesa "kolonier" (Svensson m.fl. 1999).

Törnsångaren övervintrar huvudsakligen i Västafrika och var en av de arter som drabbades hårdast av den svåra torkan i Sahelzonen kring 1970. Sedan dess har beståndet återhämtat sig och har nu ett tämligen stabilt om än kortsiktigt fluktuerande bestånd. Detsamma gäller bestånden i bl.a. Danmark och Storbritannien och variationerna antas bero på förhållandena i vinterkvarteren (främst torka). Då fluktuationerna i det engelska beståndet skiljer sig från dem som ses i det svenska kan man förmoda att de båda populationerna har olika övervintringsområden.

Törnsångaren flyttar bort i augusti–början av september. Mediandatum för fångsten vid Falsterbo är 16 augusti. Ungfåglaarna flyttar tidigare än de gamla.

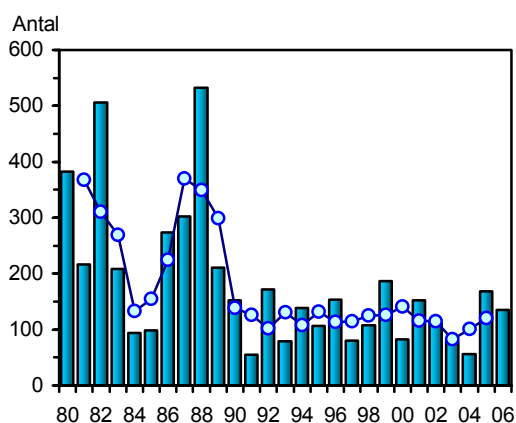

Törnsångare. Foto: Tommy Flies.©

Trädgårdssångare. Foto: Jens B Bruun.©

Trädgårdssångaren har en relativt lång sträckperiod vid Falsterbo, drygt en och en halv månad med början omkring 10 augusti. De flesta hinner passera till 10 september och mediandatum är 27 augusti. I slutet av sträckperioden är det sannolikt fåglar med nordligt ursprung (jfr. rödstjärt). De gamla fåglarna, som inte byter fjädrar före höstflyttningen, flyttar bort tidigare än de unga.

Trädgårdssångare

Sylvia borin

Antal ringmärkta hösten 2006: 135

Årsungar (1k): 110, äldre (2k+): 25

Medelvärde 1980–2004: 181

Trädgårdssångaren är den talrikaste arten av släktet *Sylvia* i Sverige. Den är väl spridd i busk- och örtrik lövskog och, för all del, även i trädgårdar. Arten för ett tämligen undangömt leverne inne i buskagen. Inte ens sångplatserna är särskilt exponerade.

Likt många andra tropikflyttare visar också trädgårdssångaren en betydande nedgång kring 1990. De extremt stora antalen 1982 och 1988 gör att nedgången blir extra markerad i vårt material, men nedgången syns även tydligt i såväl svenska som danska punkttaxeringar. Efter 1990 har nedgången upphört i alla tre mätningarna.

Svarthätta, hane. Foto: John Larsen.©

Svarthätta *Sylvia atricapilla*

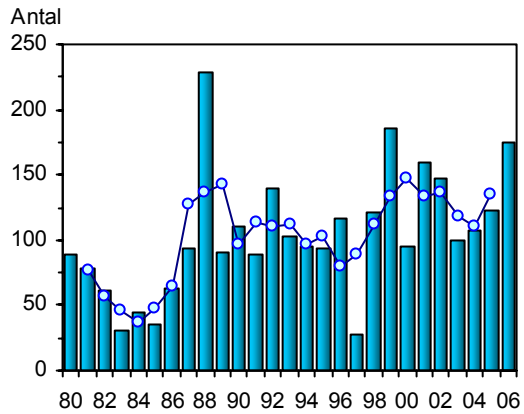
Antal ringmärkta hösten 2006: 175

Årsungar (1k): 170, äldre (2k+): 5

Medelvärde 1980–2004: 100

Svarthättan förekommer i biotop som liknar trädgårdssångarens, dvs. busk- och örtrik lövskog, men svarthättan föredrar lite skuggigare och mörkare miljöer. Den förekommer också i lummiga trädgårdar.

Svarthättan kan både kallas lång- och medeldistansflyttare. Det beror på att två populationer förekommer i Fennoskandien. En västlig med övervintningsområde i Sydvästeuropa och Nordafrika samt en östlig population, som övervintrar i Östafrika (Zink 1973). Den västliga populationen är ökande, vilket bekräftas av siffror från flera länder i Västeuropa, liksom i Danmark och även i Norge (fr.o.m. 1995). Den östliga populationen däremot tycks snarast vara stadd i nedgång bl.a. visar punkttaxeringar i Finland en nedgång där under 1990-talet.

Vid Falsterbo noteras en signifikant ökande trend för svarthätta medan en motsatt trend har noterats vid Ottenby (1980–99, Karlsson m.fl. 2005). Vi kan därför på goda grunder anta att sydvästsvenska svarthättor i allt högre omfattning tillhör den västliga populationen. Således är de falsterbomärkta svarthättorna inte heller långflyttare. En anledning till att ändå redovisa dem här, är naturligtvis den intressanta skillnaden mellan de bägge populationerna. Det visar också att två så pass närbelägna platser som Falsterbo och Ottenby kan beröras av skilda populationer och att resultaten från de bägge stationerna kompletterar bilden av beståndsutvecklingen på ett signifikant sätt.

Vid Falsterbo fångas de flesta svarthättorna under september och mediandatum infaller 17 september.

Grönsångare

Phylloscopus sibilatrix

Antal ringmärkta hösten 2006: 45

Årsungar (1k): 45, äldre (2k+): 0

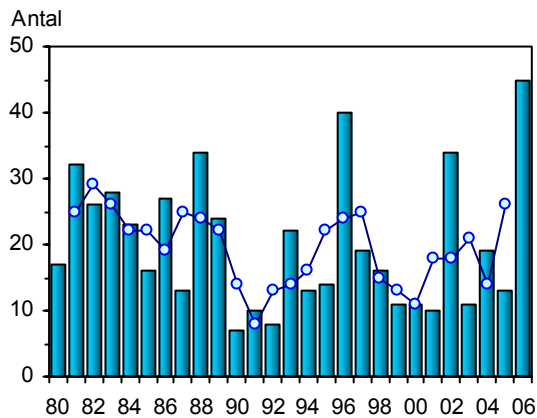
Medelvärde 1980–2004: 19

Grönsångaren trivs bäst i högstammig lövskog, gärna bokskog, där den är en karaktärsart under vår och försommar. Den övervintrar i tropiska Afrika och är en av få palearktiska flyttfågelarter som övervintrar i regnskog (Svensson m.fl. 1999).

Grönsångare. Foto: Jens B Bruun.©

Grönsångaren är ingen vanlig art i fångsten vid Falsterbo och uppvisar mycket stora antalsvariationer, relativt sett. Någon trend kan inte utläsas men signifikant färre grönsångare fångades under 1990-talet jämfört med 1980-talet (Tabell 3). En nedgång har noterats i Danmark sedan slutet av 1980-talet medan de

till skillnad från andra arter. En ren spekulatation är att det beror på flyttningsstrategi, sannolikt är det en art som kan flytta i långa etapper (har relativt stora vingar).

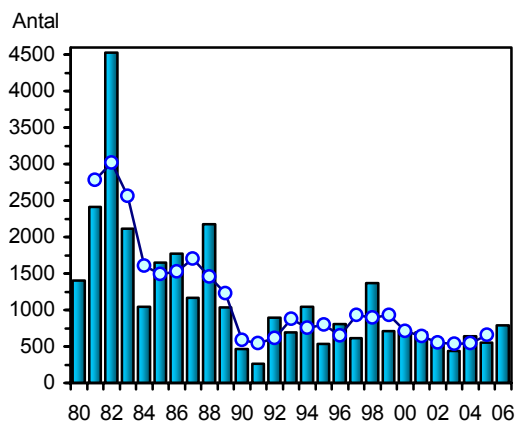
Grönsångaren flyttar bort relativt tidigt, vid Falsterbo fångas de flesta före slutet av augusti. Mediandatum infaller 15 augusti.

svenska punkttaxeringarna visar en långsiktig ökning, vilken i huvudsak ägde rum före 1990 och därefter har ersatts av en vikande tendens.

Genom långvarig personlig erfarenhet har vi upptäckt att grönsångaren är en mycket oregelbundet förekommande art, åtminstone för att vara en nattflyttande småfågelart. Den uppträder ofta i samband med nordliga eller nordostliga vindar och endast då

Lövsångare. Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

Hälsingland–Härjedalen (ungefär vid 62° N). De båda populationerna har olika vinterkvarter: Den sydliga populationen övervintrar i västra Afrika, den nordliga i Östafrika. Det innebär i sin tur att den sydliga populationen flyttar förbi Falsterbo

Lövsångare

Phylloscopus trochilus

Antal ringmärkta hösten 2006: 794

Årsungar (1k): 746, äldre (2k+): 48

Medelvärde 1980–2004: 1189

”Sveriges vanligaste fågel” brukar lövsångaren kallas och eftersom den är allmän över hela landet långt upp i fjällvärlden, får den väl fortfarande bära detta epitet. I södra Sverige torde lövsångaren numera vara utkonkurreerad av bofinken, eftersom den förstnämnda har minskat till ungefär tredjedelen av 1980-talets numerär (Tabell 4). Det är en avsevärd och allvarlig förändring.

I Sverige förekommer två raser av lövsångare, en i söder (ssp. *trochilus*) och en i norr (ssp. *acredula*). Skiljelinjen mellan bestånden går genom

i betydligt högre utsträckning än den nordliga som i stället passerar t.ex. Ottenby i större antal. Redan i början på 1990-talet var denna skillnad tydlig och beskrevs av Karlsson & Pettersson (1993), samtidigt som rapporter nådde oss att lövsångaren minskade i Danmark, Norge och flera andra västeuropeiska länder inklusive Storbritannien. Falsterbos, med svenska ögon sett, västliga läge registrerade omedelbart denna förändring. Liksom i fallet med svarthättan visar sig åter intressanta skillnader mellan fångsterna vid Falsterbo och Ottenby fågelstationer (se även Karlsson m.fl. 2005).

Grå flugsnappare *Muscicapa striata*

Antal ringmärkta hösten 2006: 35

Årsungar (1k): 28, äldre (2k+): 7

Medelvärde 1980–2004: 65

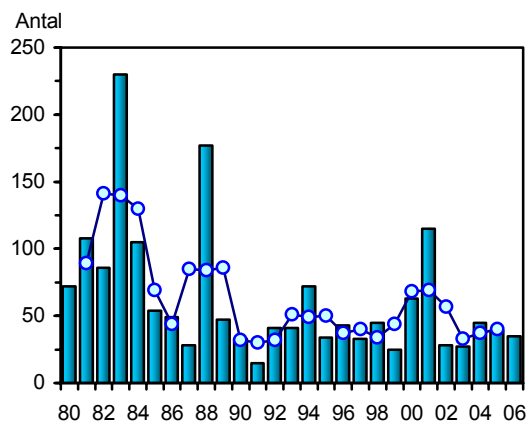
Den grå flugsnapparen är en tystlåten fågel som häckar i snart sagt all slags skogsmark över hela Sverige, utom i tät granskog. Den är relativt ovanlig i Sydvästskåne beroende på avsaknad av lämpliga häckningsmiljöer. Skandinaviska grå flugsnappare övervintrar huvudsakligen i tropiska Afrika, söder om ekvatorn, medan västeuropeiska fåglar övervintrar i Västafrika (Svensson m.fl. 1999).

Fångstsiffrorna vid Falsterbo visar en signifikant negativ trend (Tabell 3) och likaså är den kvantitativa skillnaden mellan 1980- och 1990-talen signifikant (Tabell 4). En liknande nedgång kan också ses i såväl svenska (signifikant) som danska punkttaxeringar, varefter kurvorna, även från Falsterbo, är undulerande utan tydlig trend.

Grå flugsnappare på höstflyttning passerar Falsterbo huvudsakligen från slutet av augusti till mitten av september, alltså relativt sent, vilket tyder på inslag av fåglar med nordligt ursprung. Mediandatum infaller 5 september. De gamla fåglarna flyttar tidigare än de unga.

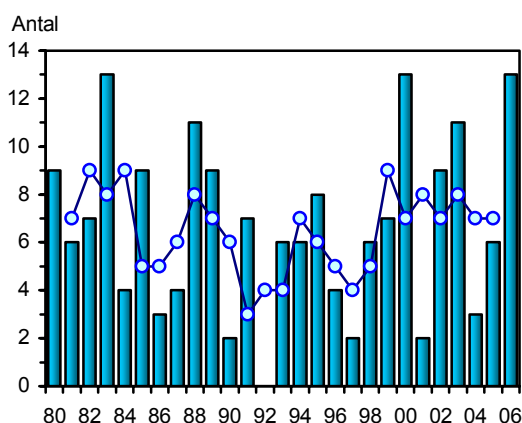

Grå flugsnappare. Foto: Tommy Flies.©

Mindre flugsnappare. Foto: Tommy Flies.©

Mindre flugsnapparen flyttar åt sydost. Vid Falsterbo fångas de flesta under september, alltså tämligen sent för tropikflyttare. Mediandatum är 17 september.

Mindre flugsnappare

Ficedula parva

Antal ringmärkta hösten 2006: 13

Årsungar (1k): 12, äldre (2k+): 1

Medelvärde 1980–2004: 6

Sverige ligger i den nordvästra periferin av den mindre flugsnapparens utbredningsområde. Arten är endast sporadiskt häckande i sydöstra Sverige, helst i ogallrad äldre skog (Svensson m.fl. 1999).

Det är alltså mycket tveksamt om en så pass ovanlig art kan uppvisa någon populationstrend. Det tycks inte vara fallet om man tittar på diagrammet eller så är populationen just så varierande som det ser ut. Det är i och för sig inte otänkbart i en arts randområde, som ju nås av ett varierande antal fåglar varje år beroende på vindar och väderlek under vårflyttningen.

Svartvit flugsnappare, hane.
Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

Svartvit flugsnappare

Ficedula hypoleuca

Antal ringmärkta hösten 2006: 162

Årsungar (1k): 152, äldre (2k+): 10

Medelvärde 1980–2004: 115

Svartvit flugsnappare är en välbekant art, inte minst därför att den gärna häckar i holkar. Arten förekommer i många olika skogsbiotoper över i princip hela Sverige, bara det finns tillgång till boplatser. Övervintringen sker i tropiska Västafrika.

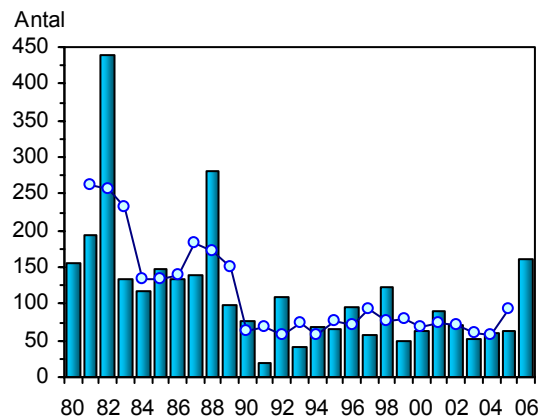
Svartvit flugsnappare är känd för att uppvisa stora årliga variationer i sin förekomst. Ändå är det ännu en art, som minskat i antal under de senaste decennierna.

Den följer samma mönster som många andra arter, alltså med en kraftig nedgång omkring 1990. Minskningen är signifikant såväl i kontinuitet som kvantitativt (Tabell 3, 4) med 1991 som ”bottennapp”.

I Danmark har beståndet minskat från 1980-talets slut och framåt. De svenska punkttaxeringarna redovisar numera, sedan man bytte beräkningsmetod, en högradigt signifikant minskning hos svartvit flugsnappare.

Denna fanns inte när index för punkttaxeringarna var beräknade enligt den ”gamla” metoden (Karlsson m.fl. 2005).

Svartvit flugsnappare är en av de vanligare arterna i fångsten vid Falsterbo. De flesta (>75%) fångas i augusti och mediandatum infaller 23 augusti.

Törnskata *Lanius collurio*

Antal ringmärkta hösten 2006: 16

Årsungar (1k): 12, äldre (2k+): 4

Medelvärde 1980–2004: 17

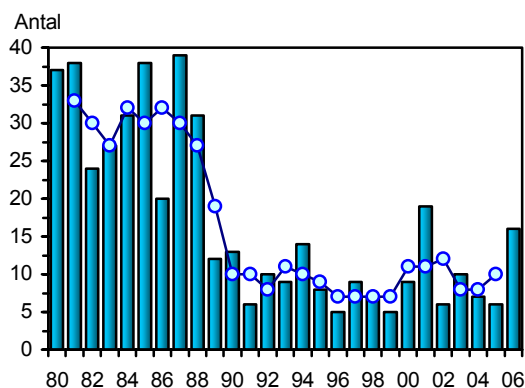
Törnskatan är (var?) en karaktärsfågel i öppna, torra, soliga, insektsrika marker. I Sverige (och Europa) har arten en sydostlig utbredning. Den flyttar också åt sydost över östra medelhavsområdet och vidare ned genom Östafrika.

Arten har minskat kraftig i hela Västeuropa de senaste 30 åren enligt i princip alla större övervakningsprogram. I England är den i det närmaste försvunnen. I Danmark minskade törnskatan kraftigast i slutet av 1970-talet. I de svenska punkttaxeringarna är nedgången kontinuerlig men i ett vågigt mönster.

Anledningarna till minskningen antas bl.a. vara brist på biotoper på grund av strukturomvandlingen inom

Ung törnskata. Foto: P-G Bentz/Sturnus.©

jordbruket och eller kraftigt försämrad kvalitet på häckningsplatserna genom att större insekter saknas. Klimatologiska skäl har också anförts bl.a. för nedgången i Storbritannien med det atlantiska klimat som råder där. Eftersom de senaste årens somrar ofta har varit både heta och torra tyder det mesta på att begränsningar på häckningslokalerna har störst inverkan, åtminstone på det svenska beståndet (Svensson m.fl. 1999).

Tack

Denna rapport är den första i ett projekt för övervakning av tropikflyttande småfågels beståndsutveckling. Som sådan vore den helt värdelös utan det bakgrundsmaterial som redan fanns. Jag vill därför först tacka alla ringmärkare och assistenter som under längre eller kortare perioder hjälpt till att samla in detta material under mer än ett kvarts sekel. Jag kommer knappt ihåg alla men nog kan den ”fasta personalen”, Sophie Ehnбом, Karin Persson och Göran Walinder, vara väl förtjänt av ett hedersomnämmande.

Varmt tack också till Länsstyrelsen i Skåne län och Johan Johnmark, som med sitt starka stöd visar att projektet är en värdefull del i svensk miljöövervakning.

Sist men inte minst vill jag rikta ett hjärtligt tack till alla fågelfotograferande vänner, Mikael Arinder, P-G Bentz, Jens B Bruun, Jan Elmelid, Tommy Flies, John Larsen, Björn Malmhagen och Kaj Svahn, som varit vänliga att ställa sina bilder till förfogande. Ni sätter färg på rapporten!

Detta är Meddelande nr. 233 från Falsterbo Fågelstation.

Referenser

- Alerstam, T. 1978. Reoriented bird migration in coastal areas: Dispersal to suitable resting grounds? – *Oikos* 30: 405–408.
- Ehnbom, S., Karlsson, L., Ylvén, R. & Åkesson, S. 1993. A comparison of autumn migration strategies in Robins *Erithacus rubecula* at a coastal and an inland site in southern Sweden. *Ring. & Migr.* 14: 84–93.
- Hagemeijer, W.J.M. & Blair, M.J. 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds. *T & A D Poyser*. London.
- Heldbjerg, H. 2005. De almindelige fugles bestandsudvikling i Danmark 1975-2004. *Dansk Orn. Foren. Tidskr.* 99: 182–195.
- Hjort, C. & Lindholm, C-G. 1978. Annual bird ringing totals and population fluctuations. *Oikos* 30: 387–392.
- Husby, M., Stueflotten, S. & Husby, A. 2006. Norsk Hekkefugltaksering. Årsrapport for 2005. Levanger.
- Karlsson, L., Ehnbom, S., Persson, K. & Walinder, G. 2002. Changes in numbers of migrating birds at Falsterbo, south Sweden, during 1980–99 as reflected by ringing totals. –*Ornis Svecica* 12: 113–138.
- Karlsson, L., Ehnbom, S. & Walinder, G. 2005. A comparison between ringing totals at Falsterbo Bird Observatory, SW Sweden, ringing totals at Ottenby Bird Observatory, SE Sweden, and Point Counts from the Swedish Breeding Bird Census during 20 years (1980–99). –*Ornis Svecica* 15: 183–205.
- Karlsson, L. & Pettersson, J. 1993. Ringmärkning och miljöövervakning – några jämförelser av fångstsiffror från Falsterbo och Ottenby fågelstationer. –SOF. 1993. *Fågelåret 1992*. Stockholm.
- Liljefors, M., Pettersson, J. & Bengtsson, T. 1985. Rekruteringsområden för flyttfåglar fångade vid Ottenby fågelstation. *Rapport från Ottenby fågelstation* nr 5. Degerhamn.
- Lindström, Å. & Svensson, S. 2006. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2005. *Ekologiska Institutionen, Lunds Universitet*.
- Lindström, Å. & Svensson, S. 2005. Övervakning av fåglarnas populationsutveckling. Årsrapport för 2004. *Ekologiska Institutionen, Lunds Universitet*.
- Payevsky, V. 1998. Age structure of passerine migrants at the eastern Baltic coast: the analysis of the "coastal effect". *Ornis Svecica* 8: 171–178.
- Peach, W., Furness, R.W. & Brenchley, A. 1999. The use of ringing to monitor changes in the numbers and demography of birds. *Ring. & Migr.* 19: 57–66.
- Ralph, C.J. 1981. Age ratios and their possible use in determining autumn routes of passerine migrants. *Wilson Bull.* 93: 164–188.
- Roos, G. 1984. Flyttning, övervintring och livslängd hos fåglar ringmärkta vid Falsterbo (1947–1980). *Anser*, Suppl. 13. Lund.

- Roos, G. & Karlsson, L. 1981. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1980. (The ringing activity at Falsterbo Bird Station in 1980.) *Anser* 20: 99–108.
- Roos, G., Karlsson, L., Persson, K. & Walinder, G. 1985. Ringmärkningsverksamheten vid Falsterbo fågelstation 1984. (Summary: The ringing activity at Falsterbo Bird Station in 1984.) *Anser* 24: 89–102.
- Stolt, B-O. 1987. Ringmärkning och populationsförändringar hos fåglar. *Acta Reg. Soc. Sci. Litt. Gothoburgensis. Zoologica* 14: 202–212.
- Stolt, B-O. & Österlöf, S. 1975. Ringmärkning och flyttfåglars beståndsvariationer. *Fauna och Flora* 70: 69–84.
- Svensson, S., Hjort, C., Pettersson, J. & Roos, G. 1986. Bird population monitoring: a comparison between annual breeding and migration counts in Sweden. Pp. 215–224 in *Baltic Birds IV* (Hjort, C., Karlsson, J. & Svensson, S. eds.) *Vår Fågelvärld*, Suppl. 11. Stockholm.
- Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. *Vår Fågelvärld*, supplement 31, Stockholm.
- Väisänen, R.A. 2004. Suomen pesivän maalinuston kannanvaihtelut 1983–2003. Report. University of Helsinki.
- Zehnder, S. & Karlsson, L. 2001. Do ringing numbers reflect true migratory activity of nocturnal migrants? *J. Orn.* 142: 173–183.
- Zink, G. 1973. Der Zug europäischer Singvögel. 1 Lieferung. *Vogelwarte Radolfzell*. Möggingen.

Sammanfattning

Genom standardiserad fångst och ringmärkning av småfåglar vid Falsterbo Fågelstation har beståndsväxlingar kunnat följas sedan 1980. Denna rapport redovisar fångst-siffror för 2006 och sätter in dem i den långsiktiga övervakningen av hur fågelarterna ökar eller minskar. Rapporten fokuserar på småfåglar som övervintrar i tropikerna då det har visat sig att många av dem minskar kraftigt.

Data för 24 arter redovisas och av dem är endast en (svarthätta) statistiskt säkerställd som ökande under perioden 1980-2006. Nio arter visar ingen säker förändring åt någotdera hållet, medan inte mindre än 14 arter har signifikanta negativa trender, bland dessa är ladusvala, näktergal, stenskvätta, trädgårdssångare, lövsångare och svartvit flugsnappare dvs. vanliga och välkända arter. Ett tydligt mönster med kraftig nedgång kring 1990 kan ses varefter flertalet kurvor planar ut och i några fall t.o.m. har ersatts av svaga öknings under 2000-talet.